

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2002, C.7, S.1 s.115-131.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNDE ORTAYA ÇIKAN YÖNELİM VE TEPKİLER

Yrd.Doç.Dr.Mevlüt KARABIÇAK*

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerin son elli yıldır büyük bir kalkınma çabası içinde olduğu gözlenmektedir. Başlangıçta bu ülkelerin çoğu kalkınmanın itici gücünü sanayileşme olarak görmekte ve bunun gerçekleşmesini ithal ikameci sanayileşme stratejilerinde aramaktaydı. Yerli sanayiye koruyucu bu politikalar bir çok ülkenin ekonomik hayatını uzunca bir süre büyük ölçüde etkilemiştir. Günümüzde ise gelişmenin ve rekabetin niteliği değişmiştir. Sanayileşmenin ülke ekonomisindeki yerini bilgi ve nitelikli işgücüne dayalı modern teknolojiler almıştır. Bilginin toplumların hayatında bu kadar öne çıkması, internet sayesinde finanssal piyasalar ve e-ticaretteki akıl almaz gelişme, geleneksel tüm sistemleri neredeyse saf dışı bırakmıştır. Bu süreçte kalkınmayı amaçlayan ve bu konuda önemli yol kat etmiş gelişmekte olan ülkeler, bugünkü gelinen küresel boyutta kendilerini daha da çetin sınavların beklediğini, birçok negatif sorunun aşılması gerektiğini görmektedirler. Küreselleşmeye tepkiler farklı farklıdır. Makalede farklıklar tarihsel süreçte incelenerek konuya açıklık kazandırılmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Başlangıcı çok öncelere dayanan ancak varlığını son yıllarda giderek daha çok hissettiren küreselleşmenin özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerini büyük ölçüde etkilediği bir çok ekonomist tarafından ifade edilmektedir. Bazıları bu süreci, fakiri daha fakir zengini daha zengin yapan tehlikeli ve ürküten bir gelişme olarak görmektedir. Buna rağmen pek çok değişik platformda bu süreçten kaçınmanın söz konusu olmadığı da açıkça vurgulanmaktadır. Bu makalede tüm bu sorunlar irdelenecek ve elverdiği ölçüde konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Bunlara geçmeden önce küreselleşmeden kavramsal olarak ne anlaşıldığı, küreselleşmeye ilişkin ne gibi yaklaşımların söz konusu olduğu, bu sürecin ne zaman başladığı ve nasıl seyrettiği hakkında bilgiler sunmanın yararlı olacağını düşünmekteyiz.

* S.D.Ü. , İ.İ.B.F., İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

1. “KÜRESELLEŞME” KAVRAMININ TANIMI

Küresel (global) kelimesi en az dört yüzyıldır bilinmesine rağmen, küreselleşme (globalization) kavram olarak ilk kez İngiliz iktisatçısı W.Foster'in 1833'te yazdığı dünya üzerindeki kaynakların dağılımı ve kullanımı konulu bir makalede kullanılmıştır.¹ Ayrıca 4 Nisan 1959 tarihinde The Economist dergisinde de yer almıştır.² Küreselleşmenin bugünkü anlamda popülerlik kazanması ise Garrett Hardin'in 1968 de yazdığı, kaynakların paylaşımı ve kullanımı konulu çalışmadan sonraya rastlamaktadır.³ Son yıllarda küreselleşme, yeryüzündeki ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen her alandaki değişimini ifade eden etkileyici bir sözcük haline gelmiştir.⁴ Küreselleşmeyi, dünya üzerinde kurulmuş bireysel ve toplumsal bağların sistematik ilişkisi şeklinde düşünenler olduğu gibi, ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi şeklinde değerlendirenler de bulunmaktadır.⁵ Bu nedenle burada birçok tanıma yer verilebilir.

Esasen küreselleşmeye getirilen tanımların çoğu ekonomi boyutludur. Küreselleşmenin vardığı bugünkü nokta, ulus devletlerin ekonomik kalkınmayı özendirme ve şekillendirmede kontrolü kaybettiğini, ticaretin daha çok uluslararası rekabeti esas alan dışa dönük politikalar üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir.⁶ Bu anlamda küreselleşme; ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara ilişkin uzlaşmazlıkların çözülmesi, farklı kültür inanç ve beklentilerin daha iyi karşılanması ve yöresel birikimlerin ulusal sınırları aşarak uluslararası bir boyuta taşınması şeklinde tanımlanabilir.⁷ Ya da küreselleşmeye, her biri diğeri ile ilgili ve birbirlerini etkileyen hassas dengeler üzerinde kurulu vazgeçilemez bir olgu şeklinde ortak bir tanım da getirilebilir.

1.1. Küreselleşmeye İlişkin Bazı Yaklaşımlar

Günümüzde küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar; aşırı küreselciler, kuşkucular ve dönüştürücüler olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir.⁸ Aşırı küreselleşmeciler küreselleşmenin vardığı bugünkü boyutu ulus

¹ F. DEVRİM, A. ALTAY, “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi” Prof. Dr. Nezihe Sönmez’e Armağan ,DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Yayını, İzmir-1997, s.212; John NAISBITT, *Global Paradoks* (Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları) Sabah Kitapları 1995, İstanbul 1994, s.5.

² M. Ali DULUPÇU, *Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara Haziran, 2001, s.20; Malcolm WATERS, *Globalization*, London 1996, s.3.

³ F. DEVRİM, A. ALTAY, age. s.212

⁴ Veysel BOZKURT, “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşım-lar”, <http://ekonomi.hypermart.net/makale/kuresel.html.31.01.01.s.1>.

⁵ Nusret EKİN, *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İTO Yayınları, 1999-107, s.4.

⁶ M. Ali DULUPÇU, “Küreselleşmede Marjinalleşen Ulusal Ekonomi”, SDÜ, İİBF Dergisi - Y.1999, S.4, (Güz), s.16.

⁷ DPT, *Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler*, Yayın No.23754, ÖK:440, Ocak 1995, Ankara, s.1.

⁸ Veysel BOZKURT, age, s.1.

devletin sonu olarak algılandıkça, kuşkucular buna biraz daha ihtiyatlı yaklaşmakta ve küreselleşmenin başarısını devletin kabulü ve desteğinde aramakta, dönüştürücüler ise küreselleşmenin devletlerin gücünü ve dünya siyasetini değiştirdiğini iddia etmektedirler. Bu kavramın yaygın olarak kullanılmasının temelinde 2000'li yıllara girerken dünyada önemli değişimlerin yaşanmakta olduğu düşüncesi yatmaktadır. Küreselleşmeye değişik kişi ya da gruplar farklı biçimlerde yaklaşmaktadır. Soğuk savaş dönemiyle hızlanan bu sürecin, yirminci yüzyılın son on yılında tek bir dünya ekonomisine doğru yönelişle daha da belirginleştiği görülmektedir.⁹

Cox'a göre küreselleşmenin iki önemli ayağı üretim ve finansmandır. Üretim, işgücü maliyetleri ve siyasi istikrar nedenleri ile uluslararası bir sistem şeklinde organize edilmektedirken, finansman, para-kredi ve hisse senedi piyasalarındaki düzenlenmemiş işlemleri kapsamaktadır. Bu iki unsur küresel ekonomiyi oluşturmaktadır. Buna göre küreselleşmenin ilk adımı devletin dışı açılmasıdır. İkincisi ise toplumların yeniden yapılanması ve yeni bir küresel-sosyal yapının ortaya çıkmasıdır.¹⁰ T. L. Friedman'a göre küreselleşme sistematik bir süreçtir ve bu süreç her biri diğeriyle örtüşen ve birbirini etkileyen üç denge üzerine kurulmuştur. İlki ulus devletler arasındaki geleneksel denge, ikincisi ulus devletler ile küresel piyasalar arasındaki denge, üçüncüsü ve en yenisi ise bireyler ile ulus devletler arasındaki dengedir. Bu nedenle günümüzde karşımızda sadece bir süper güç, süper piyasalar değil, süper güçlendirilmiş bireyler de bulunmaktadır.¹¹

Küreselleşmeyi sömürgecilik anlayışının değişik bir sonucu şeklinde değerlendirenler de bulunmaktadır. Bunlar küreselleşmenin belli bir merkezin çıkarına geliştiğini, bu merkezin başını ABD'nin temsil ettiğini ve bu konuda AB'nin ABD ile büyük bir yarış içinde olduğunu belirtmektedirler. Merkezin dışındaki ülkelerin çok parçalı ve dağınık bir durum sergilemeleri, dünya ekonomisini belirleme gücünden yoksun kalmalarına, merkezce alınan kararlara katılamamalarına ve sunulan koşullara uymaktan başka bir varlık gösterememelerine neden olmaktadır.¹² Bu yaklaşım çok haksız da değildir. Örneğin, küreselleşmenin bir sonucu gibi ortaya çıkan IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlarda esas söz hakkı büyük ölçüde ABD'nindir. ABD ile diğer 6 sanayi ülkesinin IMF'de sahip oldukları oy oranı %44'ün üzerindedir.¹³ Bu durum küreselleşmenin kimin yararına sonuçlar ortaya çıkarabileceğinin de bir göstergesidir.

⁹ Recep KÖK, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye (GSMH Açıklarının Analizi), SDÜ, İİBF Dergisi, Y. 1999, S.4 (Güz), s.1

¹⁰ İsmail GÖKAL, "Global Değişim, Stratejik Ticaret Politikası ve Türkiye İçin Bir Ticaret Senaryosu" Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müd., <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nis97/4.htm>.

¹¹ Thomas L. FRIEDMAN, *Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği*, Çev. Elif Özsayar, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, Ocak 2000, s.36-37.

¹² Hasan TUTAR, "Üçüncü Yılım Eşiğinde Küresel Düş Kırıklıklarımız", *Başak Dergisi*, Yıl. 23, Sayı.104, Mart-Nisan 1999, s.43.

¹³ Alpaslan IŞIKLI, *Küreselleşme ve Demokratikleşme*, Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı, 1996, s.23.

Ayrıca son zamanlardaki yaygın bir görüş, IMF taleplerinin krizleri derinleştirdiği yönündedir. Bunlara göre krizlerin başlıca nedeni IMF'nin destek verdiği ülkeleri sabit kurda tutma ısrarı ve bunun sağlanabilmesi için yüksek faiz önerisidir. Bu mali krizi daha da derinleştirmekte, durgunluğu beslemekte ve ülkeleri bir kısır döngüden kurtarmak için başka bir kısır döngünün içine atmaktadır.¹⁴

1.2. Dünyadaki Küreselleşmenin Gelişim Süreci

Dünyadaki küreselleşme süreci yeni bir olgu değildir. Ekonomik sistemler, devletler arası ilişkiler, doğmakta olan küresel kültür ve bilinç olarak sıralanabilen birçok aşaması vardır.¹⁵ Küreselleşme kimilerine göre modernleşme ve kapitalizmin gelişmesi ile yaşıt kabul edilirken, bazılarına göre tarihle birlikte var olan bir süreçtir.¹⁶ 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan sanayi ve Fransa'da ortaya çıkan kültür devrimlerinin dünyadaki yansımaları, günümüze kadarki modernleşme hareketlerinin temel alt yapısını oluşturmuştur. Kimilerine göre sadece 20. yüzyılda üç küresel dalga ortaya çıkmıştır. Birincisi 19. yüzyıl sonlarında başlayıp I. Dünya Savaşına kadar süren dönemi kapsamaktadır. İkincisi II Dünya Savaşı ile başlayıp AB, ABD, Kanada, Japonya gibi gelişmiş ekonomilerin üretim hızının düştüğü 1970'li yıllara kadar sürmüştür. Üçüncüsü ise 1980'li yılların başında başlayıp halen devam eden süreçtir. İkinci dalgayı öne çıkaran nitelik seri üretim ve bilimsel yönetimdir. Üçüncü dalga özellikle uluslararası ticarete olağanüstü büyümeyi sağlayan finanssal piyasaların yapısında önemli gelişmelere neden olmuştur. Küreselleşme bu haliyle daha çok birinci dalgayı hatırlatmaktadır.¹⁷

Yine küreselleşmede bilgisayar ve iletişim konusunda ulaşılan nokta da dikkate değerdir. Günümüzde bu alandaki gelişmeler baş döndürücüdür. Ticarete sınırların kalkması, tüketim kalıpları ve tüketici zevklerindeki değişimler, serbest dolaşım, kamu hizmetlerinin yaygınlaşması, uluslararası rekabetin artması, finans piyasalarındaki bütünleşme ve genişleme eğilimleri, küreselleşmeyi oluşturan başlıca nedenlerdir.¹⁸ Temel amacı sosyal refahı arttırmak olan bu gelişme süreci her ülkede farklı zaman ve değişik hızlarda yaşanmaktadır. W.W. Rostow, geleneksel toplumdan modern tüketim ekonomisine doğru ilerleyen her

¹⁴ Paul KRUGMAN, **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü** (Orj. Adı: The Return Of Depression Economics , Çev. Neşenur Domaniç), Literatür Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2001, s.124-125

¹⁵ Ömer EROĞLU, Mesut Albeni, **Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye**, Bilim Kitabevi, Isparta 2002, s.18.

¹⁶ O. ESEN, "Küreselleşme, Gelir Dağılımı ve Gelişmekte Olan Ülkeler", **Ekonomik Yaklaşım**, 8. Cilt, Sonbahar 1997, s.4.

¹⁷ Charles OMAN "Yeni Ekonominin Ticaret Modeli", Çev. Serkan Erkan, **Liberal Düşünce**, Yıl:6, Sayı:21, Kış 2001, s.116

¹⁸ İ.ACAR, A.YAVUZ, "Globalleşme olgusu ve finans Piyasalarının Gelişimi" Globalleşme Sürecinde Türkiye'de Finans Piyasalarının Gelişimi, Ege Bölgesi Maliye Bölümleri Araştırma Sempozyumu, DEÜ; İİBF; Maliye Bölümü, Anadolu Matbaacılık, İzmir 1999, s.23-25

ülkenin bir dizi ekonomik kalkınma aşamalarından geçeceğini ileri sürmüştür.¹⁹ Bu aşamalardan birisi Tablo 1'deki kalkış aşamasıdır.

Tablo1: Çeşitli Ülkelerde Kalkış Aşamalarına İlişkin Bazı Yaklaşık Tarihler:

Ülkeler Kalkış Aşaması		Ülkeler Kalkış Aşaması	
İngiltere	1783-1802	Japonya	1878 -1900
Fransa	1830-1860	Rusya	1890-1914
Belçika	1833-1860	Kanada	1896-1914
ABD	1843-1860	Arjantin	1935-
Almanya	1850-1876	Türkiye	1937-
İsveç	1868-1890	Hindistan ve Çin	1952-

Kaynak: Erol GÜNGÖR, **İktisadi Gelişmenin Merhaleleri** (W.W.Rostow'dan), Ötüken Neşriyat, Özener Matbaası, Yayın no: 446, Kültür Serisi: 172 (1. basım: 1966), İstanbul, 1999 s.57. ; Ercan.Dülgeroğlu "Kalkınma Ekonomisi" 5.Basım, Vipaş A.Ş, Bursa 2000, s.47. (W.W.Rostow'un "The Stages of Economic Growth, Cambridge uni. Press, 1965, s.38.)

Küreselleşme süreci öncelikle Batı'da başlamış ve zaman içinde çok kültürlü bir batılılaşma olgusunu öne çıkarmıştır. Batılılaşma bugün dünya boyutunda küreselleşmenin temel ölçüğü haline gelmiştir.²⁰ Bununla beraber gelişmekte olan ülkelerin birçoğu ne yazık ki hala Rostow'un gelişme aşamalarından birisi olarak nitelendirdiği kalkış aşamasında bile değildir. Halbuki günümüz ülkeleri geçmişte hiç olmadığı kadar birbirleriyle ilişkilidir. Geleneksel ekonomiler iyice daralmakta, uluslararası ticaretin boyutları giderek genişlemektedir. Dünyanın fakir ve zengin ülkelerini karşılaştırdığımızda aralarında önemli dengesizlikler olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.3. Küreselleşmenin Kalkınmaya Etkileri

Son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler, dünya gelir dağılımının giderek bozulduğunu ve yeni bir gelir dengesizliğinin ülke ekonomilerini tehdit ettiğini göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir. Ülkeler arasındaki gelir adaletsizliği bir yana aynı ülke içersinde dahi gelir dağılımı giderek bozulmaktadır. Bu olumsuzluklar Tablo 2'de daha somut bir biçimde görülebilir.

¹⁹ Daniel R.FUSFELD, **Çağdaş İktisadi Düşüncenin Gelişimi**, (Çev. Orhan Sezgin), Nihad Sayar Yardım ve Yayın Vakfı, İstanbul 1988, s.185

²⁰ F. DEVRİM, A. ALTAY, "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi" Prof. Dr. Nezihe Sönmez'e Armağan, DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Yayını, İzmir-1997, s.212 ; M. Ali. KILIÇBAY, "Globalleşmenin Programı (Batılılaşma)", Ekonomik Yaklaşım, C.4, S.9, 1993, s.17

Tablo 2: Dünya Nüfusunun Gelir Grupları açısından Dağılımı (1998)

Ülke Gelir Grupları ²¹	GSMH (Milyar \$)	%	Nüfus(Milyon kişi)	%
Düşük Gelirliler (755 \$'dan daha az)	1.843,7	6.39	3.515	59.61
Daha Düşük Orta Gelirliler(756-2995 \$ arası)	1.557,4	5.40	908	15.40
Daha Yüksek Orta Gelirliler (2996-9265 \$ arası)	2.862,1	9.91	588	9.97
Yüksek Gelirliler (9266 \$ veya yukarısı)	22.599,0	78.30	886	15.02
Toplam	28.862,2	100.00	5.897	100.00

Kaynak: WB 1999-2000 Report s.231'den yararlanılarak düzenlenmiştir.
<http://www.worldbank.org/wdr/2000/pdfs/engtable1.pdf>

Yukarıdaki tablonun verilerinden görüleceği gibi dünya nüfusunun çok büyük bir bölümü (yaklaşık % 60) dünya gelirinin sadece % 6.39'unu paylaşırken, dünya nüfusunun %15.02 gibi çok küçük bir bölümü dünya gelirinin % 78.30 gibi oldukça büyük bir dilimini paylaşmaktadır. Yine Dünya Bankası'nın verilerine göre 1998 yılında Güney Asya'da 522 milyon, Sahra Afrika'sında 291 milyon, Doğu Asya ve Pasifik'te 278 milyon, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da 6 milyon, Avrupa ve Merkez Asya'da 24 milyon, Latin Amerika ve Karaipler'de 79 milyon olmak üzere toplam 1.2 milyar insan günlük 1 \$'dan daha az gelire yaşamak zorundadır. Bu kişilerin bir destek ünitesi olmadan ayakta kalmaları mümkün görülmemektedir. Şayet alınan bir takım önlemler aksamadan yürütülürse (bu kişilere muhtaç olmadan yaşayabileceği bilgi ve donanımın sağlanması gibi), 2015 yılında bu sayının 900 milyon kişiye gerileyebileceği hesaplanmaktadır.²²

Yine her yıl milyonlarca insan yetersiz beslenme yüzünden hayatını yitirirken zengin ülkeler bu sonucu doğal bir durum gibi karşılamakta ve olaya tamamen seyirci kalmaktadırlar. Halbuki gelişmiş ülkeler gelirlerinin sadece %0.1'ini bu alana ayırırsalar, yaklaşık 25 milyar \$'lık bir kaynak sağlanabilir ve böylece dünyanın en fakirlerinin yaşamları bile kurtulabilir.²³ Ne yazık ki bu olumsuzlukları giderebilecek mekanizmalar henüz oluşturulamamıştır. Dengesizliklerin azaltılmasında ve az gelişmişliğin aşılmasında herhangi bir ülkenin tek başına çabası da yeterli görülmemektedir.

²¹ <http://www.worldbank.org/data.by.topic/class.htm#classification>

²² <http://www.worldbank.org/poverty/data/trends/trends.pdf>

²³ Jeffrey SACH, "Küresel Refah Yoluyla Terörizmi Yenmek" (Çev. Arzu Civelek), **GLOBUS**, Aralık 2001, S. 12, s.97

Küreselleşmenin ülke ekonomileri üzerinde olumlu ya da olumsuz pek çok etki ve baskısı vardır. Dış ticaretin geliştirilmesine, çok uluslu şirketlerin çoğalarak uluslararası rekabet koşullarının iyileştirilmesine, uluslararası finansmanın serbestçe dolaşımını kısıtlayan engellerin kalkmasına, yabancı yatırımcı ve yatırımların artmasına, ekonomik büyüme ve gelişmeye yol açan bir çok olumlu etkileri yanı sıra, ulus devletlerin ekonomik bağımlılıklarının artmasına, dış ticaret dengelerinin bozulmasına, para ve sermaye hareketlerinin aksamasına, ülke ekonomilerinde üretim yetersizliklerinin ortaya çıkmasına ve önemli ölçüde dar boğazların yaşanmasına yol açan negatif etkileri de mevcuttur. Küreselleşme sürecinin ekonomik kalkınma ve büyümeye katkısı Türkiye ve diğer ülke gurupları açısından Tablo 3'ten incelenebilir.

Tablo 3: GSYİH' da Sektörler İtibariyle Ortalama Yıllık Büyüme %

Ülke Gelir Grupları	GSYİH'daki Ortalama Yıllık % Büyüme		Tarım		Sanayi		Hizmetler	
	1980-90	1990-99	1980-90	1990-99	1980-90	1990-99	1980-90	1990-99
Türkiye	5.4	3.8	1.3	1.4	7.8	4.3	4.4	3.9
Avrupa (EMU)	-	1.8	-	2.2	-	1.2	-	1.9
Dünya	3.4	2.5	2.7	1.7	-	2.3	-	-
Düşük Gelirli (Kişi Başına 755 \$'dan daha az)	4.7	3.2	3.0	2.5	5.4	2.8	5.6	4.7
Daha Düşük Orta Gelirli (756-2995 \$ arası)	4.2	3.4	4.0	2.0	6.2	5.1	5.3	3.6
Daha Yüksek Orta Gelirli (2996-9265 \$ arası)	2.6	3.6	2.9	2.0	2.4	3.6	2.9	3.8
Yüksek Gelirli (9266 \$ veya yukarı)	3.4	2.3	-	-	-	-	-	-

Kaynak: 2001 World Development Indicators, s.195-197.
http://www.worldbank.org/data/wdi2001/pdfs/tab4_1.pdf

Tablo 3'teki veriler ülkemizde ve dünyada gayri safi yurtiçi hasılanın son yirmi yılda önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Hatta bu artış gelişen ülkelerde oransal olarak daha da fazladır. Ancak bu ülkelerin nüfus artış hızlarının yüksekliği büyümeyi olumsuzlaştırmaktadır. Bu verileri 1980-90 ve 1990-99 aralıklarına göre değerlendirdiğimizde son on yıldaki büyümenin daha düşük kaldığı görülmektedir. Sanayideki ortalama büyüme diğer sektörlere göre daha yüksek olup, bu yüksekliğin daha çok imalat sanayinden kaynaklandığı bilinmektedir.

2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ

Küreselleşme sürecinin ülke ve topluluklar üzerindeki etkilerini açıklayan önemli göstergelerden biri günümüz ekonomilerindeki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin dayandığı en belirleyici unsur, dünya genelinde ticaretin serbestleşmesi ve yaygınlaşmasıdır. Bu gelişme sonuçta küresel rekabetin artmasına ve bölgesel entegrasyonların çoğalmasına, bölge içi ticaretin gelişmesine yol açmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir uluslararası iktisadi işbirliği ve bütünleşme hareketi başlamıştır. Bu bütünleşme hareketi kapsadığı ülkeler açısından, dünya çapında ya da belli bir grup ülkenin üyeliğine açık iktisadi kuruluşlar olarak da sınıflandırılabilir.²⁴ Bu kuruluşlar ekonomik gelişmede büyük ölçüde belirleyici role sahiptir.

Diğer bir temel unsur internet ve e-ticaret gibi teknolojik gelişmelerdir. Bu konuda şu tespitler oldukça önemlidir. Grosman, "matbaadaki gelişmeler hepimizi okuyucu, televizyon herkesi izleyici, dijitalleşme birçoğumuzu radyocu ve televizyoncu, fotokopi teknolojisi ise yayıncı yaptı" diyerek küreselleşme çağını, hem nitelik hem de maliyet açısından diğer çağlardan ayıran bir başka faktörün altını çizmektedir. Bu faktör teknolojinin demokratikleşmesi yani tüm uluslara ve herkese açık hale gelmesidir. Bu gelişme bilgi ve finansın da demokratikleşmesini sağlamıştır. Bu süreç aynı zamanda üretimde de küreselleşmenin yolunu açmıştır.²⁵

Bu gelişmelerle beraber finansal piyasaların etki alanları giderek genişlemiş ve bu durum uluslararası ticarete baş döndürücü bir hız katmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda merkezden yönetimli veya karma ekonomik sistemler, yerlerini serbest rekabete dayalı piyasa ekonomilerine bırakmıştır. Uluslararası rekabetteki bu değişim ve gelişmeler ülkeleri zorunlu olarak özelleştirme uygulamalarına yöneltmiştir. Buna ayak uyduramayan, geleneksel yapıları sürdürmek için direnen ve özelleştirmeyi zamanında başaramayan ülkeler sıkça ekonomik krizlere maruz kalmışlardır. Küreselleşme süreci ile birlikte bazı ülkelerin dünya ticareti içindeki payı büyük ölçüde artarken, değişimde yeterli esnekliği sağlayamayan ülkeler bu gelişmeden negatif etkilenmişlerdir.

Özellikle son yirmi yılda dünya ticaretinde üç kattan daha fazla bir artış ortaya çıkmıştır. Dünya ticaretindeki bu gelişmeler komşuluk ilişkilerini de güçlendirerek bölgesel ticaret alanlarının oluşmasına ve bölge içi ticaretin artmasına önemli katkıda bulunmuştur. ABD'li siyaset bilimci Samuel P. Huntington'ın da ifade ettiği gibi başarılı bir ekonomide bölgeselcilik, uygarlık bilincini daha da güçlendirmektedir. Ancak bu bölgeselcilik ortak bir uygarlıktan kaynaklanıyorsa başarı şansı yüksek olabilir.²⁶ Bölge içi

²⁴ "Nevzat GÜRAN, İsmail AKTÜRK, *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*, 5.Baskı, Isparta 2001, s.9-10.

²⁵ Thomas L. FRIEDMAN, *age.*, s. 77

²⁶ Gülten KAZGAN, *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi 1. Küreselleşmeden 2. Küreselleşmeye*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 1999, s.403.

ticaretin bölgenin dünya ticareti içerisindeki önemi Tablo 4'ten daha net görülebilir.

Tablo 4: Bölge İçi Ticaretin, Bölgenin Dünya İle Ticareti İçindeki Oransal Payları %

Entegre Bölgesel Ticaret Alanları	1980	1990	1999	1980-1999 % değişme
Avrupa Birliği	57	66	61	7.01
NAFTA (ABD, Kanada, Meksika)	33	37	61	84.84
Andean (Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Peru, Venezüella)	4	5	10	150.00
ASEAN (Burunei, Endonezya, Malezya, Singapur, Tayland, Filipinler)	14	14	18	28.57
MERCOSUR (Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Bolivya, Şili (Bolivya ve Şili bu birliğe sonradan katıldı))	13	14	22	69.23

Kaynak: Patricia S. Polard, Trade in the Neighborhood, International Economic Trends, Annual Edition, Federal Reserve Bank of St. Lois, July 2001, s. 1.

Tablo 4'deki veriler bölge içi ticaretin yıllar itibariyle giderek arttığını ve bu bölgelerin dünya ile ticareti içindeki oransal paylarının daha da yükseldiğini göstermektedir. Ancak bu artış ANDEAN, NAFTA ve MERCOSUR gibi bölgesel birlik alanlarında, Avrupa Birliği ve ASEAN'a göre daha yüksektir. Avrupa Birliği'ndeki bu düşük düzeydeki artış bu birliğin küreselleşme sürecini çok önceden başlatmasının ve bu konuda gelebilecek sınıra yaklaşmış olmasının doğal bir sonucudur.

3. KÜRESELLEŞMENİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİ İÇİN OLUŞTURDUĞU KOŞULLARIN TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Son yıllarda uluslararası rekabetin boyutları hızla değişmektedir. Yeni teknolojilerin diğer ülke ekonomilerince süratle transferi, haberleşme ve bilgi ağının genişlemesi, üretim faktörlerinin daha akışkan hale gelmesi, sermaye giriş çıkışlarının büyük ölçüde kolaylaşması, ülkeler arası sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin yaygınlaşması, dünya ekonomileri üzerinde olumlu etkiler yapabilmektedir. Bununla birlikte ekonomik birimlerin üretim maliyetlerini ne pahasına olursa olsun düşürme gayretleri doğal kaynakların giderek azalmasına ve bu kaynakların aşırı kullanımı ise çevre tahribatına yol açabilmektedir. Küreselleşmenin rekabeti bilgi merkezli yapması, araştırma-geliştirme faaliyetlerinin çoğalması ve verimliliğin yükselmesine rağmen bu tehlike günümüzde de artarak devam etmektedir.

Bilginin önemini kavrayan ve bilgi edinmenin gereklerini yerine getiren ülkeler bunun kendilerine nasıl bir üstünlük kazandıracağına bilincindedirler. Örneğin ABD’de yeni düzenlemelerin yapıldığı 1980’li yılların başında işini kaybeden çok sayıdaki yönetici hatta yaşlı olanlar bile kolayca yeni işler bulacaklarından emindiler. Sonuçta bu yöneticiler buldukları yeni işlerin önceliklere göre daha cazip olduğunu da gördüler.²⁷ Bunu elbette ki bilginin sağladığı avantajlarla elde ettiler. Bu nedenle küresel rekabet gelişmiş ülkelerde daha kolay sürdürülebilmektedir. Çünkü bu ülkelerde ekonomiye özellikle piyasa güçleri hakimdir. Devletin ekonomiye müdahalesi oldukça sınırlı ve daha çok yönlendiricidir. Bu nedenle küresel sisteme entegrasyon kendiliğinden gelişmektedir. Halbuki ülkemizin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülke ekonomilerinde durum farklıdır. Bu ülkeler ne 20. yüzyıl sanayi toplumunun ne de 21. yüzyıl bilgi toplumunun sağladığı yapısal dönüşümleri henüz tam olarak başaramamışlardır.²⁸

Sanayi toplumunda üretebilme yeteneğine sahip olmak üretim için önemli ve yeterli bir kriterdi. Bilgi toplumunda buna ek olarak teknoloji üretme bilgisine de sahip olmak gerekmektedir. Halen batı dünyası teknoloji üretebilme tekeli elinde tutmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler küresel rekabet koşullarında başarılı olmak istiyorlarsa teknoloji üretmenin yollarını bulmalıdırlar. 21. yüzyıl bilgi toplumunda rekabet üstünlüğü, sahip olunan bilgi ve teknolojiye göre şekillenecektir.²⁹

Küreselleşme süreci uluslararası finansın miktarını da büyük ölçüde etkilemiştir. Daha 1950’lerde çok düşük düzeylerde olan uluslararası finans, dünya ticaretini de olumsuz etkilemekteydi. Bu tarihten itibaren dünya ticaretinin hızla büyümeye başlaması, 1960’larda farklı ihtiyaç ve yeni müşterilerin ortaya çıkması uluslararası bankacılık faaliyetlerinin önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Özellikle 1973 yılında ortaya çıkan ve petrol fiyatlarının üç-dört kat yükselmesine neden olan dünya enerji krizi, bankacılık faaliyetlerinin beklenmeyen ölçülerde genişlemesine ve petro dolarların dış ticaret fazlası veren petrol ihracatçısı ülkelere açık veren ithalatçı ülkelere akmasına yardımcı olmuştur. Bu gelişme sonucunda 1973’de euro banklara yatırılan petro-dolar mevduatı 16 milyar dolardan 1979’da 117 milyar dolara, Uluslararası Denkleştirme Bankası’na bildirilen toplam ana para alacakları ise 1973 sonunda 155 milyar dolardan, 1979 yılı sonunda 665 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artışın % 24’ü geri ödeme riski taşıyan az gelişmiş ülkelere, %’de 9’uda sosyalist ülkelere gitmiştir.³⁰

²⁷ Peter F.DRUCKER, “ Devlet ve Politika Alanında-Ekonomi Bilimi ve İş Dünyasında-Toplumda ve Dünya Görüşünde Yeni Gerçekler”, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, Ankara 1993, s. 184

²⁸ M. Ali DULUPÇU, *Küresel Rekabet Gücü -Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*, s.131

²⁹ Cafer Tayyar SADIKLAR, “2000’li Yıllar”, TC Kültür Bakanlığı İkibinli Yıllar Dizisi, Can Ltd.Şti, Ankara 1995, s.112

³⁰ Halil SEYİDOĞLU; *Uluslar arası Finans*, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2001, s.417-418

Uluslararası finans piyasanın toplam hacmi günümüzde 6 trilyon USA dolarına yükselirken dünya ticareti de çok hızlı bir artış göstermiştir.³¹ Çok uluslu şirketlerin ve finansal kuruluşların hızla çoğalması hem dünya ticaretini arttırmış hem de ulusal otoritelerin müdahale imkanlarını daraltmıştır. Yurt dışı üretim imkanları şirketlere göre değişiklik gösterse bile küresel rekabetin oluşmasında bu şirketlerin çok önemli katkıları olmuştur. Endüstri ve ticaretin küresel bir nitelik kazanması, dev endüstrilerin ortaya çıkması, uluslararası nitelikli işgücünün dağılımında yeni bir ağ oluşturmuştur. Bu nedenle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, giderek daha çok birbirleriyle entegre olmuştur. Çokuluslu şirketler basit uluslararası organizasyonlardan, son derece planlı ve programlı, küresel gelişim süreci ile uyumlu süper şirketlere dönüşmüştür.³²

Başlangıçta gelişmekte olan ülkelerin düşük ücret ve hammadde olanaklarından yararlanmak için gelişmekte olan ülkelerde yatırıma yönelik çok uluslu şirketler, son yıllarda en az stokla çalışmanın ve yüksek teknolojiyle üretimin nitelikli işgücüsüyle daha kazançlı hale gelmesinden ötürü, doğrudan yatırımların yönünü değiştirerek bu yatırımları, gelişmekte olan ülkelere geliştirmişlerdir. Dünya Bankası'nın 1996 yılı verilerine göre gelişmiş ülkelerdeki doğrudan yatırımlar 195.9 milyar dolar düzeyinde gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran ancak 108.8 milyar dolar seviyelerinde kalmıştır.³³

Dışa açık büyüme politikalarının uygulandığı 1980 yılı sonrası dönemde ülkemizde dış sermaye hareketlerinde önemli bir canlılık gözlenmiştir. Sermaye hareketlerindeki canlanma özellikle, 1989 yılından sonra ortaya konan finansal serbestlikle daha da artmıştır. Ancak 1991 yılında patlak veren Körfez Savaşı ve 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz bu sermaye hareketliliğini negatif yönde etkilemiştir.³⁴ 2000 yılı sonrası üst üste yaşanan ekonomik krizler bu negatif gelişmeyi daha da beslemiştir. Uluslararası rekabette yatırım konusunda coğrafi konum dışında fazla bir avantajımız kalmamıştır.³⁵ Hatta son yıllarda bir çok işletmenin faaliyetlerini Romanya, Macaristan, Bulgaristan gibi ülkelere kaydırması, bu avantajı da gereği gibi kullanamadığımızın bir göstergesidir. Ülkemizin içerisinde bulunduğu ekonomik krizlerin bir türlü aşılabilmesi, özelleştirmede geç kalınması, finansal yetersizliklerin giderilememesi, yapısal değişikliklerin sağlanamaması küresel rekabette saf dışı kalmamıza neden olmaktadır. Türkiye rekabet gücünde yitirdiği avantajları süratle yeniden kazanmak zorundadır.

³¹ Stephen, B, " Globalisation, Neoliberalism And The Transformation Of The Australian State" Australian Journal Of Political Science, Volum.32,Issue.3,November 1997,s.349.

³² Philip KOTLER, **Ulusların Pazarlanması (Ulusal Refahı Oluşturmada Stratejik Bir Yaklaşım)**, Çev. Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şefik Matbaası, İstanbul, Kasım. 2000, s.27.

³³ Gülten KAZGAN, **Küreselleşme ve Ulus Devlet, Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Genişletilmiş 1. baskı, Kasım 2001, s.171

³⁴ Yakup KEPENEK, Nurhan YENTÜRK, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 11. Basım, İstanbul, 2000, s.296.

³⁵ **Ekonomik Forum**, TOBB Yayını, Yıl:8, S.10, 15 Ekim- 15 Kasım 2001 Kenan MORTAN'la yapılan röportajdan, s.38.

4. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ KÜRESELLEŞMEYE KARŞI ORTAYA ÇIKAN TEPKİLER

Küreselleşmenin dünya ekonomileri üzerindeki olumsuz etkileri genellikle ülkeleri sarsan ekonomik krizlerden kaynaklanmaktadır. Kapalı bankacılık sistemleri ulusal ekonomileri ekonomik krizlere karşı daha da dayanıksız kılmaktadır.³⁶ Bu krizlerin başlıca nedeni finansal piyasalarda kullanılan enstrümanların son yıllarda giderek çeşitlenmesi ve karmaşıklaşmasıdır. Artık hiçbir ülke dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olaylardan kendini koruyamamakta ve pek çok olumsuz gelişmenin etkisinde kalabilmektedir. Uluslararası iş bölümünün giderek güçlenmesi ülke ekonomilerinin birbirine bağımlılığını arttırmaktadır.

Küreselleşme dünya ekonomisinde bilgi, teknolojik gelişme ve yeni yatırım araçlarının da etkisiyle piyasaları iyi takip eden firma ve yatırımcılara, çeşitli ülke pazarlarına hızlı girip çıkabilme yeteneği kazandırmıştır. Bunların yanı sıra küreselleşme ile birlikte ülkelerin kriz tehdidi de artmıştır. Krizlerin ardından ülkeler çoğu kez yüksek devalüasyonlar yapmak zorunda kalmaktadır. Döviz kurlarındaki aşırı artışlardan dolayı ekonomi ancak yüksek faiz oranlarıyla normale döndürülmeye çalışılmaktadır. Ayrıca önemli ölçüde dış borçlanma gündeme geldiğinden ulusal ekonomiler ağır faturalar ödemektedir. Bunun canlı örneği Uzak Doğu ve Güney Doğu Asya, Rusya, Türkiye ve Arjantin krizlerinde görülmüştür. Bu dört kriz de yüksek devalüasyonlarla sonuçlanmıştır.

Bu olumsuzlukların faturası küreselleşmeye yüklenmektedir. Aslında küreselleşmeye karşı artan tepkilerin pek çok nedeni varsa da bunların en belirleyici olanı küresel düzene toplumların henüz hazır olmamalarıdır.³⁷ Bazı düşünürler eski bloklaşmaların etkisiyle olaya daha çok duygusal yaklaşmakta ve küreselleşmeyi kapitalizmin devamı ve beklenen sonucu şeklinde kabul etmektedirler. Bunlara göre bilgi çağında da durumun değişmediğini, Marx ve Lenin'in dünyalarındaki çelişkilerin bugün de sürdüğünü, bir aşırılıklar çağının yaşandığı ifade edilmektedir.³⁸ Bazı grupların küreselleşmeye tepkileri ise bir intikam biçimine dönüşmektedir. 1999 Aralık ayında ABD'nin Seattle şehrinde Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı girişilen protestolar, 11 Eylül günü ABD'nin Pentagon ve New York Şehrine yapılan saldırılar bu görüşü doğrulamaktadır. Üstelik bu protestolar küreselleşmenin geliştirdiği araçlar sayesinde daha hızlı yayılmakta ve çok korkunç sonuçlar doğurabilmektedir.³⁹

Küreselleşmeye tepkilerin bir kısmı da bazı kesimlerdeki kazançların azalması ya da kayıpların artması nedeniyledir. Küresel yaşamın

³⁶ George SOROS, *Küresel Kapitalizm Krizinde*, (Çev. Gülden ŞEN) Sabah Kitapları 97, 1. Baskı, İstanbul 1999, s.125

³⁷ Osman ULUGAY, *Küreselleşme Korkusu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001, s.10

³⁸ Alastair DAVIDSON, *Yeni Küresel Üretim Tarzı: Başarı ve Çelişkiler*, Çev. Uğur Günsür, *Küreselleşmemi? Emperyalizm mi: Piyasacı Efsanenin Çöküşü*, Derleyen: Fikret BAŞKAYA, Ütopya Yayınevi, 1999, s.88.

³⁹ Atilla YAYLA, *Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi*, Liberte Yayınları, 2001, s.132-134.

bir yüzünde büyük umut ve heyecanlar yüklüken öbür yüzünde korku, endişe ve üzüntüler saklıdır. Çağın gelişimine ayak uyduramayanlar ya da direnmede ısrar edenler kaybedenler sınıfını kabartmaktadır. Küreselleşmenin geldiği bugünkü noktada kendini kaybedenler sınıfında görenlerin sayısı kazananlara göre daha çoktur.⁴⁰ Yine diğer bir anlayışa göre küreselleşme kutuplaşma-bloklaşma eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir yönelimin finansal piyasalardaki ve üretim alanlarındaki küreselleşmeyi ne şekilde etkileyeceği tam olarak kestirilememektedir. Uluslararası ilişkilerin hangi ekonomik ve politik baskılar altında kalacağı, gelişmiş ülkelerin gündemine ne tür konuların gireceği, etkilenmenin boyutlarını belirleyecektir. Burada ya küreselleşmeye karşı bölgeselleşme tezi ya da küreselleşmeyle birlikte bölgeselleşmenin el ele tezlerinden birisi üstünlük kazanacaktır.⁴¹

Küreselleşmeye sadece ekonomik ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan bir değişim süreci olarak değil, ekonomik, sosyal ve kültürel bir yapının ortaya çıkması şeklinde bakılması gerektiğini savunan ve küreselleşmenin bu haliyle ekonomileri birer tüketim ekonomisine dönüştürdüğünü ve tüketim köleliğini yaygınlaştırdığını iddia edenler de bulunmaktadır. Bunlar bu sonucu, küreselleşme süreciyle birlikte yabancılaşmayı besleyen tehlikeli gelişmelerden birisi olarak değerlendirmektedir.⁴² Yine bazıları küreselleşmeyle birlikte kültürel bir çözülmenin de yaşandığını belirtmekte ve bunu önlemeye yönelik atılan her adımı, boş bir anlayışın son çabası olarak nitelendirmektedirler.⁴³ Bazıları ise küreselleşme süreciyle birlikte dünyamızın bir medeniyetler çatışmasına doğru sürüklendiğini öne sürmektedirler.⁴⁴ Bunlara göre daha önce yaşanan soğuk savaş nedeniyle ortaya çıkan ideolojik bölünme, Demir Perde'nin son bulmasıyla yerini kültürel ve dini bölünmelere bırakmıştır. Bu nedenle uzak olmayan bir gelecekte, tüm dünyayı içine alan tek bir medeniyet olmayacak, ancak bu medeniyetlerin her biri başkalarıyla beraber yaşamayı öğrenmek zorunda kalacaklardır.

⁴⁰ Osman ULUGAY; *Qua Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999, s.91.

⁴¹ Rıdvan KARLUK, *Uluslararası Ekonomi*, Beta yayıncılık, Yenilenmiş 5.Baskı, İstanbul 1998, s.197.

⁴² Serhat GÜRLEK, "Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek" *Türkiye ve Siyaset* (Milliyetçilik ve Küreselleşme) Özel Sayı, Kasım-Aralık 2001, s.31-33.

⁴³ Hasan TUTAR, *Küreselleşme sürecinde İşletme Yönetimi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul Şubat 2000, s.61.

⁴⁴ Samuel P. HUNTINGTON, *Medeniyetler Çatışması*, Derleyen: Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, Ekim 2001, (Türkiye Günlüğü, Yaz 1993, S.23, Çev. Mustafa Çalık), s.30-49.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyadaki küreselleşme yeni bir olgu değildir. Ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmelere paralel olarak devam eden bir süreçtir. Bilgi, teknoloji ve uluslararası ticarete ortaya çıkan hızlı değişimler, gelişmekte olan pek çok ülkeyi beklenmeyen ve tasavvur edilemeyen bir biçimde öne çıkarırken bir çok ülkeyi de yoksulluğun sınırına itebilmiştir. Son yıllarda ülkelerarası gelişmişlik farklarındaki bu yüksek artış, küreselleşmeye karşı oluşan tepkileri de çoğaltmıştır. Küreselleşme gerçeğini önceden kavrayan ve bunun nimetlerinden gereği gibi yararlanabilen topluluklar bu gelişme sürecinden memnundur. Buna ayak uyduramayanlar ise bir hayli tedirgindir. Bazıları ise olaya ideolojik olarak yaklaşmakta ve bu gelişmeleri vahşi kapitalizmin yeni bir sömürü biçimi şeklinde değerlendirmektedir.

Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerde üst üste yaşanan ekonomik krizlerin önemli ölçüde bu gelişmelerden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Çünkü küreselleşme ile birlikte hem rekabetin niteliği ve yönü değişmiş hem de finansal piyasalardaki hızlı dönüşüm, üretimi ikinci plana itmiştir. Bu gelişmeler yabancı sermayeyi yeni yatırımlar yerine daha çok borsada halihazırda işlemde olan hisse senetlerine yöneltmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarını negatif etkilemekte ve bu ülkelerin güç koşullarda oluşturduğu birikimler spekülasyonla bir anda yok olabilmektedir.

Halbuki küreselleşmenin bugünkü kazanımları daha iyi değerlendirilebilse, dünyadaki azgelişmişlik sorunu en aza iner, belki tarihin hiçbir döneminde görülmediği kadar milyarlarca insanın hayat standardını yükseltebilir. Uluslar arası rekabetin yoğunluğu her ülkenin pazar payını genişleterek ekonomisine yeni dinamikler katabilir. İstihdam sorunları azaltılabilir. Malların ve faktörlerin akışkanlığı uluslararası pazarlarda ürün fiyatlarını dengeleyerek enflasyon baskısını hafifletilebilir. Daha özgür ve güvenli bir gelecek sağlanabilir. Bu tüm insanlığın doğal bir hakkıdır.

KAYNAKÇA

1. ACAR, İ., YAVUZ, A., "Globalleşme olgusu ve finans Piyasalarının Gelişimi" Globalleşme Sürecinde Türkiye'de Finans Piyasalarının Gelişimi, Ege Bölgesi Maliye Bölümleri Araştırma Sempozyumu, DEÜ; İİBF; Maliye Bölümü, Anadolu Matbaacılık, İzmir 1999.
2. BOZKURT, Veysel, "Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", http://ekonomi.hypermart.net/makale_kuresel_html.31.01.01.
3. DAVIDSON, Alastair, "Yeni Küresel Üretim Tarzı: Başarılar ve Çelişkiler", Çev. Uğur Günsur, **Küreselleşme mi? Emperyalizm mi: Piyasacı Efsanenin Çöküşü**, Derleyen: Fikret BAŞKAYA, Ütopya Yayınevi, 1999.
4. DEVRİM, F., ALTAY, A., "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi" **Prof. Dr.**

- Nezihe Sönmez'e Armağan** , DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Yayını, İzmir-1997.
5. DPT, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler**, Yayın No.23754, ÖİK:440, Ocak 1995, Ankara.
  6. DRUCKER, Peter F., **Devlet ve Politika Alanında-Ekonomi Bilimi ve İş Dünyasında-Toplumda ve Dünya Görüşünde Yeni Gerçekler**, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 3. baskı, Ankara 1993.
  7. DULUPÇU, M. Ali, **Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara Haziran, 2001.
  8. DULUPÇU, M. Ali, “Küreselleşmede Marjinalleşen Ulusal Ekonomi”, SDÜ, İİBF Dergisi, S.4, Güz-1999.
  9. DÜLGEROĞLU, Ercan , **Kalkınma Ekonomisi**, 5.Basım, Vipaş A.Ş, Bursa 2000.
  10. EKİN, Nusret, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği**, İTO Yayınları, 2. Baskı, 1999
  11. **Ekonomik Forum**, TOBB Yayını Yıl:8, Sayı:10, 15 Ekim- 15 Kasım 2001.
  12. EROĞLU, Ömer, Albeni Mesut, **Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye**, Bilim Kitabevi ,Isparta 2002.
  13. ESEN, O., “Küreselleşme, Gelir Dağılımı ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, **Ekonomik Yaklaşım**, 8. Cilt, Sonbahar 1997.
  14. FRIEDMAN, Thomas L., **Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği** (Orijinal adı ve yayımcısı : The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization, Farrar, Straus and Giroux, New York, 1999)”, Çev. Elif Özsayar, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 2000.
  15. FUSFELD, Daniel R., **Çağdaş İktisadi Düşüncenin Gelişimi**, (Çev: Orhan Sezgin), Nihad Sayar Yardım ve Yayın Vakfı, İstanbul 1988.
  16. GÖKAL, İsmail, “Global Değişim, Stratejik Ticaret Politikası ve Türkiye İçin Bir Ticaret Senaryosu”, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nis97/4.htm>
  17. GÜNGÖR, Erol, **İktisadi Gelişmenin Merhaleleri** (W.W.Rostow'dan), Ötüken Neşriyat, Özener Matbaası, Yayın no: 446, Kültür Serisi: 172 (1. basım: 1966), İstanbul, 1999 s.57.
  18. GÜRAN, Nevzat, AKTÜRK, İsmail, **Uluslararası İktisadi Kuruluşlar**, 5.Baskı, Isparta 2001.
  19. GÜRLEK, Serhat, “Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek” **Türkiye ve Siyaset** (Milliyetçilik ve Küreselleşme) Özel Sayı, Kasım-Aralık 2001.
  20. <http://www.worldbank.org/data.by.topic/class.htm#classification>

21. <http://www.worldbank.org/poverty/data/trends/trends.pdf>
22. HUNTINGTON, Samuel P., **Medeniyetler Çatışması**, Derleyen: Murat Yılmaz , Vadi Yayınları, Ankara, Ekim 2001, (Türkiye Günlüğü, Yaz 1993,sayı:23, Çev. Mustafa Çalık).
23. IŞIKLI, Alpaslan, **Küreselleşme ve Demokratikleşme**, Tüze Yayıncılık, Ankara, 1996.
24. KARLUK, Rıdvan, **Uluslararası Ekonomi**, Beta yayıncılık, Yenilenmiş 5.Baskı, İstanbul 1998.
25. KAZGAN, Gülten, **Küreselleşme ve Ulus Devlet, Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, Genişletilmiş 1. baskı, Kasım 2001.
26. KAZGAN, Gülten, **Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi 1. Küreselleşmeden 2. Küreselleşmeye**, Altın Kitaplar Yayınevi, 1. Basım, İstanbul, 1999.
27. KEPENEK, Yakup, YENTÜRK, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 11. Basım, İstanbul Kasım 2000.
28. KILIÇBAY, M. Ali,“Globalleşmenin Programı (Batılılaşma)”, **Ekonomik Yaklaşım**, C.4, S.9, 1993.
29. KOTLER, Philip,**Ulusların Pazarlanması (Ulusal Refahı Oluşturmada Stratejik Bir Yaklaşım)**, Çev. Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şefik Matbaası, İstanbul, 2000.
30. KÖK, Recep, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye (GSMH Açıklarının Analizi), SDÜ, İİBF Dergisi, Y. 1999, S.4 (Güz).
31. KRUGMAN, Paul, **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü** (Orj. Adı: The Return Of Depression Economics ,Çev. Neşenur Domaniç), Literatür Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2001.
32. NAISBITT, John, **Global Paradoks (Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları)**, Sabah Kitapları 1995, İstanbul 1994.
33. OMAN, Charles, “Yeni Ekonominin Ticaret Modeli”, Çev. Serkan Erkan, **Liberal Düşünce**, Yıl:6, Sayı:21, Kış 2001.
34. POLARD, Patricia S., Trade in the Neighborhood, International Economic Trends, Annual Edition, Federal Reserve Bank of St. Lois, July 2001
35. SACH, Jeffrey, Küresel Refah Yoluyla Terörizmi Yenmek (Çev.Arzu Civelek), **GLOBUS**, Aralık 2001, Sayı:12.
36. SADIKLAR, Cafer Tayyar, “2000’li Yıllar”, TC Kültür Bakanlığı İkibinli Yıllar Dizisi, Can Ltd.Şti, Ankara 1995.
37. SEYİDOĞLU, Halil, **Uluslar arası Finans**, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2001.

38. STEPHEN, B., “ Globalisation, Neoliberalism And The Transformation Of The Australian State” Australian Journal Of Political Science, Volum.32, Issue.3, November 1997.
39. TUTAR, Hasan, “Üçüncü Yılın Eşiğinde Küresel Düş Kırıklıklarımız”, **Başak Dergisi**, Yıl. 23, Sayı.104, Mart-Nisan 1999.
40. TUTAR, Hasan, **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İstanbul 2000.
41. ULUGAY, Osman, **Küreselleşme Korkusu**, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.
42. ULUGAY, Osman, **Qua Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü**, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
43. WATERS, Malcolm (1996), **Globalization**, London.
44. WB 1999-2000 Report, <http://www.worldbank.org/wdr/2000/pdfs/engtable1.pdf>
45. http://www.worldbank.org/data/wdi2001/pdfs/tab4_1.pdf , 2001, World Development Indicatörs,
46. YAYLA, Atilla, **Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi**, Liberte Yayınları, 2001.